

BİBLİYOGRAFYA :

Rypka, *HIL*, s. 254; *FME*, I, 252-256; G. Meredith-Owens, "Awhâdî", *EJ*² (İng.), I, 764; *DMF*, I, 720.

ORHAN BİLGİN

CÂM-1 CEM-ÂYİN

(جام جم آیین)

Bayâtî Hasan b. Mahmûd'un kaleme aldığı Osmanlı silsilenâmesi.

Müellif hakkında çok az bilgi vardır. Eserinden anlaşıldığına göre Oğuzlar'ın Bayat boyundan olup uzun süre Tebriz'deki Dede Ömer Rüşenî Dergâhı'nda bulunmuş, 886 (1481) yılında Şam hacılarıyla birlikte Hicaz'a gitmiş, orada yazdığı bir Farsça gazel münasebetiyle Şehzade Cem'le tanışmıştır. Adını bu şehzadeden alan *Câm-ı Cem-âyîn*, müellifin yanında bulunduğunu söylediği bir "Oğuznâme"den Cem Sultan'ın emriyle özetlenmiş ve ona ithaf edilmiştir. Eserde Osmanoğulları'nın ataları ve Kayı boyunun ileri gelenlerinden söz edilmiş, Osmanlı padişahlarının şeceresi efsanevi bir şekilde Hz. Âdem'e kadar götürülmüştür. Müellif, Cem Sultan'ın Mısır'a dönmek üzere olmasından dolayı eserini bir hafta gibi çok kısa bir sürede tamamladığını belirtmektedir. Daha sonra Mısır'a giden Bayâtî Hasan, orada iken Cem'in Roma'da başına gelenleri öğrenmiş ve *Câm-ı Cem-âyîn*'i tekrar ele alarak bazı ilâvelerde bulunmuştur. Günümüze eserin her iki şekli de intikal etmiştir.

Behcetü't-tevârih müellifi Şükrullah da Osmanlı silsilesini bir "Oğuznâme"den almıştır. İlk Osmanlı tarihlerinin verdiği silsilenâmelerde Osmanlılar'ın Mâverâünnehir'den geldikleri belirtilir, ancak bu bilginin kaynakları gösterilmez. Daha sonraki silsilenâmeler ise genellikle

Âşıkpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i Os mân*'i, Neşri'nin *Cihannümâ*'sı ve İdrîs-i Bitlisi'nin *Heşt Bihişt*'indeki listelere dayanır.

Câm-ı Cem-âyîn'i adı geçen tarihçiler gibi II. Bayezid zamanında yazmış olan Bayâtî Hasan eserini onlardan önce bitirmiştir. Bu sebeple eser bilinen en eski silsilenâmedir. Ayrıca kaynağının "Oğuznâme" olduğunu belirtmesi, mahiyeti henüz bilinmeyen Türk tarihinin bu en eski kaynağında Şükrullah'ın *Behcetü't-tevârih*'i dışında nakillerde bulunan bir başka eserin mevcut olması, *Câm-ı Cem-âyîn*'in değerini daha da arttırmaktadır. Müellif kendi zamanına kadar gelen Osmanlı padişahlarının her birinin ismini, bu isimlerin mânalarını, her padişahın şahsiyetini açıkladığı gibi peygamberlerden, halifelerden, ünlü hükümdarlardan da söz eder. Bayâtî Hasan'ın özellikle *ensâb** ve tarih ilminde geniş bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Câm-ı Cem-âyîn'in ilk neşri Ali Emîrî tarafından "Nevâdir-i Eslâf Külliyyatı"nın beşinci kitabı olarak yapılmış (1331), daha sonra Fahrettin Kirzioğlu eseri sadeleştirerek Nihal Atsız'ın "Osmanlı Tarihleri" serisi arasında yayımlamıştır (1949). Ali Emîrî neşri, nâşirin Yanya vilâyetinin Delvine kazasında 1896'da bulunduğu, 1005 (1596) yılında müellif nüshasından istinsah edilen bir yazmaya dayanmaktadır. Kirzioğlu'nun neşrinde ise yine Ali Emîrî tarafından daha sonra bulunan, Millet Kütüphanesi'nde kayıtlı (Tarih, nr. 203), 1008 (1599) yılında istinsah edilmiş başka bir nüsha esas alınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan b. Mahmûd-ı Bayâtî, *Câm-ı Cem-âyîn* (nşr. Ali Emîrî), İstanbul 1331; a.e. (nşr. Kirzioğlu Fahrettin), *Osmanlı Tarihleri I*, İstanbul 1949, s. 371-403; *Osmanlı Müellifleri*, III, 29; Atsız, *Dokuz Boy Türkleri ve Osmanlı Sultanları Tarihi*, İstanbul 1939, s. 27; Babinger (Üçok), s. 34; Paul Wittek, "Der Stammbaum der Osmanen", *Isl*, XIV (1925), s. 94-100; *TA*, V, 441.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

CÂMASBNÂME

(جاماسب نامه)

Divan edebiyatında

klasik mesnevi konularından biri,
XV. yüzyıl şairi Mûsâ Abdi'nin
bu konudaki manzum eseri.

İlk örneklerine Farsça'da rastlanan *Câmâsbnâme*'lerin aslı, Keyâniler'den Şah Gûştâsb'ın kâinat ve yaratılışla ilgili sorularına, İran mitolojisinde ileri görüşlü

ve hakîm diye nitelendirilen Vezir Câmâsb'in verdiği cevaplardan oluşan, Pehlevîce yazılmış yaklaşık 500 beyitlik bir risâledir (*Gr. IPh.*, II, 110; Rızâzâde-i Şafak, s. 53). Bu soru ve cevaplarda çeşitli dinî ve ahlâkî konular ele alınmış, Keyûmert'ten Lohrasb'a kadar olan dönemin tarihi ve İran hükümdarlarının efsaneleri anlatılmıştır. Risâlenin son kısımlarında İran ülkesinin geleceğinden ve Zerdüştdinindeki vaadlerden söz edilmiştir (*DMF*, I-II, 725). Eser Yeni Farsça'ya da çevrilmiştir (*Ferheng-i Fârsî*, V, 419).

Farsça kaleme alınan bir başka *Câmâsbnâme* ise Nasîrüddîn-i Tûsî'nin (ö. 672/1274) gizli ilimlerden bahseden "yıldıznâme" türünde otuz üç beyitlik mesnevisidir (bk. Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4795, vr. 1^b).

Türkçe'de manzum ve mensur birkaç *Câmâsbnâme* tercümesi mevcuttur. Bilindiği kadarıyla bunların ilki, Ahmed-i Dâî'nin (ö. 824/1421'den sonra), Nasîrüddîn-i Tûsî'nin aynı adlı eserinden biraz genişleterek yaptığı çeviridir. Yetmiş üç beyit olan mesnevi Farsça'sında olduğu gibi "feülün / feülün / feülün / feül" kalıbıyla kaleme alınmıştır. İsmail Hikmet Ertayan iki nüshadan faydalanarak eseri eski harflerle yayımlamıştır (*Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri*, s. 75-78, 144-154).

Türkçe'deki en önemli *Câmâsbnâme* çevirisi, XV. yüzyıl şairlerinden Mûsâ Abdi'ye aittir. Kaynaklarda hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan Abdi, II. Murad devri şairlerinden olup eserinde adını Mûsâ, mahlasını Abdi olarak vermektedir (vr. 4^b-5^a). *Câmâsbnâme*'yi II. Murad'ın isteği üzerine kaleme aldığını söyleyen Abdi (vr. 5^a, 118^a), onu aynı adı taşıyan bir kiptan nazmen tercüme ettiğini bildirmekte (vr. 16^a), fakat eserin aslı ve dili hakkında bilgi vermemektedir. Muhtemelen Farsça mensur bir *Câmâsbnâme*'den tercüme edildiği belirtilen (Kocatürk, s. 219) Abdi'nin eseriyle Farsça *Câmâsbnâme*'ler konuları bakımından birbirinden oldukça farklıdır. Bu husus, Abdi'nin eserini başka bir kaynaktan faydalanarak kaleme almış olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim Gibb, bunun *Bin Bir Gece Masalları*'ndaki "Yılanlar Kraliçesi" hikâyesinin manzum tercümesi olduğunu (*HOP*, I, 432), M. Mélikoff ise Taberî tarihinden alındığını ileri sürmektedir (*JA*, s. 453). Ancak Abdi, Tevrat kaynaklı olan ve sonradan İslâmî şekle sokulan *Câmâsbnâme*'nin konusunu daha geniş bir biçimde nazma çekerken eserine pek çok telif unuru da katmıştır.

Câm-ı Cem-âyîn'in ilk sayfası (Millet Ktp., Tarih, nr. 203)